

Maturitetni izpit iz predmeta psihologija: nekatere merske lastnosti#

VALENTIN BUCIK*

Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Ljubljana

Povzetek: Psihologija je eden izmed maturitetnih predmetov, ki jih kandidati izberejo v izbirnem delu mature. Osnova izpita je učni načrt za gimnazije. Z izpitom je mogoče preverjati in ocenjevati doseganje pomembnih vsebinskih ciljev na področjih poznavanja tematike (znanja), razumevanja, interpretacije in vrednotenja ter korektne uporabe raziskovalne metodologije. Končni dosežek pri predmetu sestavljata uspeh na pisnem delu izpita (v 75 %) in pri seminarski nalogi, ki je lahko empirična ali teoretična. Pisni del vsebuje dve poli. V prvi kandidat izbere dva od treh ponujenih strukturiranih esejev. V drugi pa mora kandidat odgovoriti na tri strukturirane naloge. Strukturirane naloge niso t.i. postavke objektivnega tipa (npr. izbirnega tipa oziroma dopolnjevanja, povezovanja ali urejanja). Za vsakega od tipov nalog so izdelana natančna ocenjevalna merila in pravilni odgovor na vsako vprašanje znotraj naloge je točkovan tudi z več kot eno točko, odvisno od zahtevnosti izpitnih ciljev v vprašanjih. V prispevku so predstavljene nekatere merske lastnosti celotnega dosežka na izpitu iz psihologije, pa tudi po njegovih sestavnih delih (vse do značilnosti posameznih delov nalog oziroma vprašanj). Izvedene so primerjave med posameznimi deli izpita, prav tako so primerjani rezultati izpitov iz psihologije v zadnjih dveh generacijah kandidatov. Podane so posamezne primerjalne informacije o dosežkih na tem izpitu z nekaterimi drugimi merami pri posameznem kandidatu. Opozorjeno je tudi na premajhno natančnost točkovalnih in ocenjevalnih navodil in posledično na prešibko skladnost med ocenjevalci strukturiranih in esejskih nalog.

Ključne besede: matura, preverjanje znanja, ocenjevanje, soodvisnost, analiza postavk, objektivnost

Matura final examination in psychology: some metric properties

VALENTIN BUCIK

University of Ljubljana, Department of Psychology, Ljubljana, Slovenia

Abstract: Matura (final high-school examination) in Slovenia consist of five subjects. The three compulsory subjects are: Mother Tongue, Mathematics and Foreign Language. Psy-

* Naslov / address: izr. prof. dr. Valentin Bucik, Univerza v Ljubljani, Oddelek za psihologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, e-mail: tine.bucik@ff.uni-lj.si

Prispevek je bil predstavljen na 3. Kongresu psihologov Slovenije oktobra 1999 v Portorožu v simpoziju "Metodološka vprašanja slovenske mature". Študija je bila izvedena v okviru raziskovalnega projekta št. 403-20/97 S17 Ministrstva za šolstvo in šport z naslovom "Evalvacija mature in analiza uspešnosti študentov na univerzah".

chology is one of the two optional subjects (electives) that must be chosen from a wide range of sciences, foreign and classical languages, humanities, social sciences, and technical or vocational subjects. The examination checks the achievement of essential curricular aims and assessment objectives in different subject contents, including knowledge, comprehension, interpretation, evaluation, and use of the research methodology. The examination consists of two parts. In the external part (75 % of the final score) the candidate is obliged to answer different structured and semi-structured questions which are assessed by the external experts in the field. For each of the questions very precisely defined marking and grading instructions are elaborated. In the so-called internal part (25 %), the candidate must conduct and report about the research, which may be of empirical or theoretical nature. It is assessed by the teacher-tutor and not by the external assessors. In this paper some metric properties (mainly of the external part of the psychology examination) in the last two years are presented. Some comparative analyses were performed and correlations calculated between particular parts of the exam and between results of different generations of students. It is stressed that the marking and grading instructions used by the examiners could and should be better, which would also be reflected in the sensitivity, reliability and objectivity of assessment.

Key words: Matura, final examination, assessment, correlation, item analysis, objectivity, Slovenia

CC=2227

Uvod

Namen prispevka je opozoriti na nekatere lastnosti maturitetnega izpita pri predmetu psihologija, zlasti na tiste, ki jih je na podlagi izmerljivih (izračunljivih) parametrov mogoče še izboljšati s ciljem pravičnejšega preverjanja in ocenjevanja znanja na maturi. Ko si raziskovalec skromno zastavi takšen posamični cilj, je vnaprej znana žalostna usoda njegovega truda kljubovati kritikam vloge psihologije pri maturi, ki jih smiselno povzema naslednji citat: *‘Vzemimo za primer zunanje maturitetno preverjanja in ocenjevanje, ki je, skupaj s katalogi znanja in “pravili igre” pri vpisovanju v visokošolski študij, globlje vplivalo na kakovost učenja, pouka in znanja kot katerikoli drug prenoviteljski ukrep sam zase. Če se psihologija prvenstveno zanima in zavzame le za zagotavljanje čimbolj objektivnega in zanesljivega merjenja rezultatov, morda še za prognostično veljavnost – kot kažejo prispevki, ki so bili predstavljeni na 3. kongresu psihologov na simpoziju z naslovom ‘Metodološka vprašanja slovenske mature’ - ne zanima pa je niti kognitivna (taksonomska) raven vprašanj, še manj pa vpliv tega preverjanja na kakovost procesov učenja in pouka (posledična veljavnost – “consequential validity”), na doživljanje in interpretacijo s strani učitelja in učencev, na obremenjenost dijakov, na strukturo učne motivacije ter druge emocionalno socialne posledice, potem lahko govorimo o behaviorističnem modelu “črne škatle”’ (Marentič Požarnik, 1999, str. 59). Na navedeno argumentacijo smo poskušali delno odgovoriti*

že na drugem mestu (Bucik, 1999) in se tukaj s tem ne bomo spopadali. O kognitivnih (taksonomskih) ravneh pa bo treba vprašati predvsem psihologe - strokovnjake za učni načrt za psihologijo v gimnaziji, Republiško predmetno komisijo za psihologijo, ki na podlagi učnih načrtov pripravlja predmetne izpitne kataloge in maturitetne izpite, psihologe, ki poučujejo predmet psihologija v srednjih šolah, in končno pedagoške psihologe, ki so najbolj kompetentni presojati o zastopanosti posameznih taksonomskih ravni pri podajanju znanja in tudi pri njegovem preverjanju pri maturi. Ob tveganju resnejših emocionalno socialnih posledic bomo tu vendarle pokukali k izhodu iz "črne škatlice".

Za lažje razumevanje predstavljene tematike naj čisto na kratko pojasnimo osnovno koncepcijo mature na Slovenskem: njeno opredelitev, cilje, zasnovo in način izpeljave. V takšni obliki je matura prikazana tudi v Maturitetnem izpitnem katalogu, dokumentu, namenjenem dijakom, predvsem kandidatom za maturo (Budin in dr., 1998, 1999).

Slovenska matura je državni izpit ob zaključku gimnazije. Z njo se preverja uresničevanje ciljev srednješolskega izobraževanja in ugotavlja raven doseženega znanja. Po zakonu (Zakon o gimnazijah; Šolska zakonodaja I, 1996) je to končni izpit, s katerim se pridobi srednja izobrazba. Uspešno opravljena matura pomeni hkrati vstopnico za študij na univerzi, saj formalno (Zakon o visokem šolstvu, 1993) omogoča nadaljevanje izobraževanja, s katerim si kandidati pridobijo pravico do vpisa v univerzitetni študij. Če je vpis na katerega od univerzitetnih programov omejen, se rezultati pri maturi poleg srednješolskih ocen upoštevajo pri izbiri ustreznih kandidatov. Matura je zato končni in nadaljevalni izpit, ki ureja prehod med srednjo šolo in univerzo na podoben način, kot je uveljavljen v šolstvu mnogih drugih evropskih držav. Z maturo naj bi razvijali delovne navade in izboljševali vstopno znanje ter usposobljenost kandidatov za univerzitetni študij.

Matura je izpit, ki kot pogoj za vpis na univerzitetni študij nadomešča vse druge oblike vstopnega preverjanja znanja, z izjemo preizkusa posebne nadarjenosti oziroma psihofizične sposobnosti na nekaterih akademijah in Fakulteti za šport Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru. Pri maturi kot državnem izpitu se s pravili, postopki, vsebinami in merili ocenjevanja zagotavlja enakost pogojev za vse kandidate, znanje, ocenjeno pri maturi, pa je osnova za uspešnost kandidatov pri nadaljnjem izobraževanju. S primernim številom predmetov, ki so obveznost kandidatov pri maturi, se ocenjuje znanje zadostne širine. Izbirna zasnova mature pa omogoča izbiro predmetov, skladno z interesom in sposobnostmi kandidatov. Pri nekaterih predmetih lahko izbirajo tudi različne ravni zahtevnosti izpita, s čimer se spodbuja poglobljanje in doseganje višje ravni znanja. Kandidati na maturi dokazujejo svoje znanje po svoji izbiri iz jezikoslovja, humanistike, naravoslovja, družboslovja, tehnike in umetnosti. S svojimi rezultati mora biti matura pregledna in primerljiva glede na različne ravni šolskega sistema in tudi na mednarodni (zlasti evropski) ravni. Matura je vir informacije za vrednotenje šolskega sistema in za načrtovanje ukrepov v prid njegove izboljšave. Z izkušnjami pri maturi

naj bi tudi vzpodbujali dvig izpitne kulture, predvsem preverjanja in ocenjevanja znanja v srednji šoli. Iz ciljev mature je mogoče izpeljati njeno vlogo v šolskem sistemu pri gotavljanju ravni doseženega znanja.

Matura je zasnovana tako, da zadosti trem ključnim kriterijem.

- (i) Matura je državni izpit, ki ga vsi kandidati opravljajo hkrati, pod enakimi in vnaprej objavljenimi pogoji ter postopki.
- (ii) Matura je izbirni izpit, kjer kandidati lahko izbirajo raven zahtevnosti izpita pri nekaterih predmetih, vrsto tujega jezika v skupnem oziroma izbirnem delu, predmete izbirnega dela mature (z nekaterimi smiselnimi omejitvami) in izpitna vprašanja in naloge pri nekaterih predmetih. Izbirni predmeti iste zahtevnosti so med seboj enakovredni po obsegu izpitne snovi in zahtevnosti učnih ciljev, kar zagotavlja enakovrednost mature ne glede na izbiro predmetov. S petimi predmeti se zagotavlja splošnost in širina znanja, z opravljanjem izpita na dveh ravneh zahtevnosti pa se spodbuja poglobljanje znanja in doseganje zahtevnejših ciljev.
- (iii) Matura je zunanji izpit, pri katerem se zunanje ocenjevanje pisnih izdelkov dopolnjuje z nekaterimi oblikami notranjega ocenjevanja. Zunanje ocenjevanje obsega izpitna vprašanja, ocenjevalna merila in postopke ocenjevanja. Anonimne izdelke kandidatov ocenjujejo posebej usposobljeni zunanji ocenjevalci za določen predmet po jasnih in enotnih kriterijih. Pomemben delež t.i. strukturiranih nalog oceni več kot en ocenjevalec, vse esejske naloge pa ocenjujeta vsaj dva ocenjevalca. Tako zastavljeni izpiti (pravimo jim tudi eksterni izpiti) skušajo zagotoviti objektivnost, pravičnost in smotrnost ocenjevanja znanja dijakov ob zaključku srednje šole. Notranje ocenjevanje obsega ustni izpit, izpitni nastop, laboratorijske ali terenske vaje, seminarske oziroma raziskovalne naloge. Interno ocenjevanje je v pristojnosti šole, le da so vprašanja ustnega izpita ter ocenjevalna merila in postopki zunanje določeni in za vse šole enaki. V povprečju je pri vseh predmetih okrog četrtno točk mogoče doseči z notranjim, tri četrtine pa z zunanjim delom izpita.

Kandidat opravlja tri obvezne predmete skupnega dela mature, in sicer materni jezik, tuji jezik (ki ga lahko izbere na osnovni ali višji ravni zahtevnosti) in matematiko (prav tako na osnovni ali višji ravni zahtevnosti). Ob tem opravlja tudi dva izbirna predmeta, za katera se odloči izmed predmetov izbirnega dela mature po svojem študijskem interesu, pri čemer lahko pri jezikoslovnih predmetih opravlja izpit na osnovni ali višji zahtevnostni ravni, vendar skupaj lahko kandidat opravlja na višji ravni zahtevnosti največ dva maturitetna predmeta.

Pisni izdelek točkuje zunanji ocenjevalec. Naključno izbrani 25-odstotni vzorec pisnih izdelkov oceni še drugi ocenjevalec. Vsak pisni izdelek, ki zajema vprašanja s prostimi odgovori, ocenita dva zunanja ocenjevalca. Če se oceni zunanjih ocenjevalcev

razlikujeta za več kot eno petino največjega možnega števila točk, oceni ta izdelek še tretji zunanji ocenjevalec. Njegova ocena je dokončna. Ustni del izpita ocenjujejo izpraševalec in dva člana komisije. Izpitni nastop ovrednotijo zunanji ocenjevalci individualno. Vaje ali seminarsko nalogo opravi kandidat v skladu z natančnimi pravili v okviru rednega pouka, praviloma v zaključnem letniku. Oboje oceni učitelj mentor po ocenjevalnih navodilih ustrezne republiške predmetne komisije. Skupni uspeh pri posameznem predmetu (uspeh pri pisnem in usnem izpitu ali izpitnem nastopu ali pri vajah ali seminarski nalogi) se ocenjuje v točkah, ki se preračunajo v relativne vrednosti in se po natančno dogovorjenih merilih pretvorijo v ocene. Pri izpiti na osnovni ravni zahtevnosti je ocenjevalna lestvica petstopenjska, pri izpiti na višji ravni in pri materinščini pa osemstopenjska. Kandidat opravi maturo, če pri vseh petih predmetih mature doseže pozitivno končno oceno. Skupni uspeh pri maturi pomeni seštevek ocen pri vseh opravljenih predmetih. Najnižji splošni uspeh je tako $5 \times 2 = 10$ točk. Najvišji možni splošni uspeh lahko doseže kandidat, ki je izbral dva predmeta na višji ravni zahtevnosti (npr. matematiko in tuji jezik ali dva tuja jezika) in je pri vseh maturitetnih predmetih dosegel odličen uspeh. Najvišji možni splošni uspeh znaša 34 točk ($2 \times 5 + 3 \times 8$).

Izpite, ki so pri vsakem predmetu za vse kandidate enaki, pripravljajo ustrezne državne strokovne komisije, imenovane Republiške predmetne komisije. Izpiti morajo zadostiti določenim metrijskim lastnostim (Sagadin, 1993; Bucik, 1997b). Več o splošnih in skupnih značilnostih mature je mogoče najti v gradivih Republiške maturitetne komisije, organa, ki je odgovoren za pripravo in izvedbo mature, in v nekaterih drugih besedilih (Gabršček in Bethell, 1996; Bahovec in dr., 1998; Bucik, 1998; Budin in dr., 1998; Grgurevič in dr., 1998; Bahovec in dr., 1999; Budin in dr., 1999; Kališnik in Bucik, 1999a; Kališnik in Bucik, 1999b).

Psihologija je eden izmed maturitetnih predmetov, ki jih kandidati izberejo v izbirnem delu mature. Osnova izpita je učni načrt za gimnazije v obsegu 280 ur (Predmetna kurikularna komisija za psihologijo, 1998). Predmet vključuje seznanjanje z osnovnimi metodami psihološkega proučevanja in raziskovanja in uvaja uporabo teh metod. Vključuje tudi povezovanje in primerjanje psiholoških spoznanj z ustreznimi spoznanji na drugih znanstvenih področjih. Predmet posreduje tista spoznanja, ki so temelj za nadgradnjo študija psihologije v visokošolskih programih, ki vključujejo psihologijo. Splošni cilji predmeta so (Košir, Musek, Peklaj, Popit, Žagar in Skarza Žerovnik, 1997, str. 6):

- usvojiti osnovno teoretično in empirično psihološko znanje;
- seznaniti se z osnovnimi metodami psihološkega spoznavanja (proučevanja in raziskovanja);
- pridobiti psihološka spoznanja, ki pripomorejo k boljšemu razumevanju sebe in drugih, osebne identitete in osebnega razvoja, medosebnih in medskupinskih razlik, medosebnih odnosov in sodelovanja, tekmovanja, konfliktov in njihovega

- razreševanja;
- oblikovanje odprtega in kritičnega odnosa (zavesti) o položaju in vlogi posameznika, skupin, institucij in družbe;
- usposobiti se za uspešno komunikacijo z drugimi, za dobre in odgovorne medsebojne odnose;
- oblikovanje in razvijanje interesa za pridobivanje psiholoških spoznanj in za njihovo uporabo v vsakdanjem življenju.

Ob upoštevanju vsebine učnega načrta za gimnazije maturitetni izpit iz psihologije sledi načelom in ciljem, zapisanim v Predmetnem izpitnem katalogu za psihologijo (Žagar, Skarza Žerovnik, Peklaj, Bakračevič, Kranjc in Tacol, 1998), zlasti tistim, ki so pomembni za nadaljnje izobraževanje na univerzitetni ravni. Preverja in ocenjuje doseganje pomembnih vsebinskih ciljev na področjih poznavanja tematike (znanja), razumevanja, interpretacije in vrednotenja ter korektne uporabe raziskovalne metodologije.

Predstavitev izpita

Skupni dosežek pri predmetu psihologija je v zadnjih letih (omejujemo se na opravljanje mature v letih 1998 in 1999) sestavljal uspeh na pisnem delu izpita (v deležu 75 odstotkov) in pri seminarski nalogi, opravljeni pri predmetu, ki je lahko empirična ali teoretična. Pisni del vsebuje dve izpitni poli. V prvi kandidat izbere tri od štirih ponujenih esejskih vprašanj (strukturiranih esejev). V drugi pa kandidat odgovori na tri interpretacijske (strukturirane) naloge. Prva pola v končni skupni oceni predmeta sodeluje s točkami v deležu 30 odstotkov, druga pola pa v deležu 45 odstotkov.

Strukturirane naloge torej niso postavke objektivnega tipa (npr. izbirnega tipa oziroma dopolnjevanja, povezovanja ali urejanja). Za vsak tip nalog so izdelana ocenjevalna merila in pravilni odgovor na vsako vprašanje znotraj naloge je točkovan tudi z več kot eno točko, odvisno od zahtevnosti izpitnih ciljev v vprašanjih. Nekateri primeri izpitnih vprašanj iz prve izpitne pole so prikazani v tabeli 1.

Ocenjevanje strukturiranih esejskih nalog v izpitni poli 1 je načrtovano tako, da ob največjem možnem številu točk (15) za vsako vprašanje (skupaj torej 45 točk) dobi kandidat 60 odstotkov točk za doseganje izpitnega cilja znanje in razumevanje in 40 odstotkov za interpretacijo in vrednotenje. Tabela 2 predstavlja kriterije za dodeljevanje točk kandidatom, ki so odgovarjali na posamezna vprašanja iz prve izpitne pole.

¹ © RIC Državni izpitni center; objavljeno z dovoljenjem; Izpitna vprašanja so pripravili v Republiški predmetni komisiji za psihologijo v sestavi: Drago Žagar, Marija Skarza Žerovnik, Cirila Peklaj, Karin Bakračevič, Tomaž Kranjc in Alenka Tacol.

Tabela 1: Primeri vprašanj v izpitni poli 1, ki sta bili dani kandidatom spomladi 1998 in spomladi 1999 (navodilo se je glasilo: "Izberite in odgovorite na tri od štirih zastavljenih vprašanj").

Vprašanja 1998	Vprašanja 1999
1. Ena od skupin teorij osebnosti so psihodinamične teorije. Njihov pomembni predstavnik je Sigmund Freud. Pojasnite, kako Freud razlaga strukturo in delovanje osebnosti. Kritično ocenite njegovo razlago.	1. Kohlberg razlaga stopnje moralnega razvoja. Opišite značilnosti konvencionalne stopnje. Navedite primer, ki ponazarja moralno presojanje na tej stopnji. Presodite in utemeljite vpliv različnih (vsaj treh) vzgojnih dejavnikov na moralni razvoj otroka.
2. Miselni razvoj je podrobno preučeval Piaget. Na kateri stopnji miselnega razvoja je otrok med 7. in 12. letom? Katera stopnja je neposredno pred njo in katera ji sledi? Presodite, kakšne probleme lahko otrok rešuje med 7. in 12. letom, in navedite konkreten problem, ki bi ga v tej starosti lahko rešil. Utemeljite svojo presojo glede na značilnosti mišljenja na tej stopnji.	2. Pri spoznavanju igra pomembno vlogo spomin. Poimenujte tri vrste spomina in jih opišite glede na obseg in trajanje. Razložite proces shranjevanja in priklica informacij v spominu. Predlagajte in utemeljite (vsaj tri) napotke za boljšo zapomnitev in priklic informacij.
3. Temperament in telesna zgradba (konstitucija) sta dve področji osebnosti. Opredelite ju in navedite po dve tipični lastnosti, ki sodita k temperamentu in telesni zgradbi. Razložite odnos med tema dvema področjema glede na Kretchmerjevo teorijo in kritično ovrednotite njegovo pojmovanje tega odnosa.	3. Na človekovo vedenje pomembno vplivajo stališča. Navedite tri osnovne komponente stališč in razložite vsaj tri dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje stališč. Presodite, kako bi reklamirali neki izdelek, da bi upoštevali vse tri komponente stališč.
4. Motivacija je eden od dejavnikov človekove uspešnosti v življenju. Opišite notranjo in zunanjo motivacijo in ju ponazorite s primeroma. Kritično presodite pomen obeh vrst motivacije za delovno uspešnost.	4. Inteligentnost ni enovita sposobnost. Po Thurstonovi teoriji jo sestavlja sedem različnih sposobnosti. Naštejte in opišite jih. Pojasnite, zakaj (v kakšne namene) psihologi ugotavljajo razlike v sposobnostih med ljudmi. Presodite vsaj tri možne zlorabe poudarjanja teh razlik.

© RIC Državni izpitni center, objavljeno z dovoljenjem; Izpitna vprašanja so pripravili v Republiški predmetni komisiji za psihologijo v sestavi: Drago Žagar, Marija Skarza Žerovnik, Cirila Peklaj, Karin Bakračević, Tomaž Kranjc in Alenka Tacol.

Tabela 2: Točkovanje odgovorov pri nalogah v prvi izpitni poli (Žagar in dr., 1998). Kandidat je navedel ...

1. raven:	... nekaj dejstev, ki so pomanjkljiva.	(1-2 točki)
2. raven:	... pomembna dejstva.	(3-4 točke)
3. raven:	... pomembna dejstva in nekaj argumentov, vendar je argumentacija pomanjkljiva, nejasna in nekonsistentna.	(5-6 točk)
4. raven:	... pomembna dejstva ter jih jasno in konsistentno argumentiral.	(7-9 točk)
5. raven:	... pomembna dejstva, jih jasno argumentiral, medsebojno ustrezno povezal in jih kritično presodil.	(10-12 točk)
6. raven:	... pomembna dejstva, jih jasno argumentiral ter medsebojno ustrezno povezal. Na podlagi kritične analize je posredoval ustrezne sklepe.	(13-15 točk)

Poglejmo si dva primera vprašanj v izpitni poli 2 na maturi spomladi 1999¹. Dijaki v poli dobijo tri vprašanja s skupnim navodilom, ki se glasi "Odgovorite na vsa tri vprašanja".

1. Pri preverjanju znanja dijakov s testom znanja so dobili naslednje rezultate

Intervali točk	Število dijakov
10-15	2
16-21	4
22-27	7
28-33	11
34-39	8
40-45	6

- A. Prikažite dobljene rezultate v grafični obliki, ki se vam zdi najprimernejša. Označite tudi koordinate. (3 točke)
- B. Utemeljite, zakaj ste se odločili za tak prikaz, in interpretirajte razporeditev rezultatov. (5 točk)
- C. Presodite vsaj dve prednosti frekvenčne porazdelitve in dve prednosti rangiranja rezultatov. (7 točk)

2. Učiteljica je razdelila ocenjene preizkuse znanja. Marko je pričakoval, da je dobro pisal, zato ga je nezadostna ocena neprijetno presenetila. Kljub razočaranju se je čustveno zrelo odzval: uspelo mu je, da se je zadržal in obvladal glasen izbruh.

- A. Katero značilnost čustveno zrelega odzivanja ponazarja Markovo obnašanje? Navedite še drudi dve značilnosti čustvene zrelosti. (3 točke)
- B. Navedite primer za nezrelo čustveno odzivanje in utemeljite, zakaj je takšno odzivanje čustveno nezrelo. (5 točk)
- C. Presodite in utemeljite vsaj tri vzroke, ki lahko povzročajo neustrezno čustveno dozorevanje. (7 točk)

Tabela 3: Ocenjevalna shema na maturitetnem izpitu iz psihologije leta 1999 (Košir in dr., 1997, str. 8).

Izpitni cilji	izpitna pola 1	izpitna pola 2	seminarska naloga	skupaj točk	skupaj %
znanje in razumevanje	27*	13	8	48	40
interpretacija in vrednotenje	18	32	10	60	50
raziskovanje (metodologija)			12	12	10
skupaj točk	45	45	30	120	
skupaj %	37.5	37.5	25		100

* število točk

Merila za ocenjevanje odgovorov v izpitni poli 2 so podobna kot pri izpitni poli 1, s tem da je možno pri vsakem odgovoru dobiti različno število točk. Leta 1999 je bila za posamezne dele maturitetnega izpita iz psihologije sprejeta ocenjevalna shema, ki je podana v tabeli 3 in prikazuje deleže posameznih izpitnih ciljev v točkah in odstotkih v posameznih delih izpita.

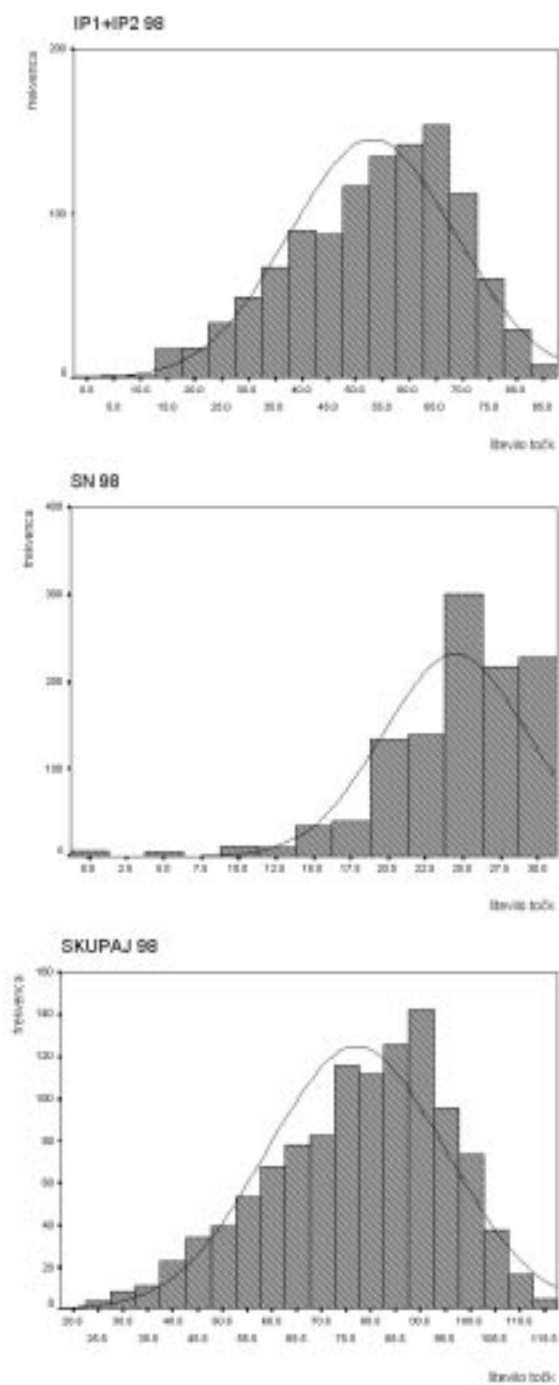
Odgovore na vsako vprašanje v testni poli 1 in 2 sta ocenila dva zunanja ocenjevalca. Končna ocena je povprečje ocen obeh ocenjevalcev. Če se skupni oceni obeh ocenjevalcev razlikujeta za več kot eno petino največjega možnega števila točk, odgovore na izpitu oceni še tretji, glavni ocenjevalec. Ocena tretjega ocenjevalca je dokončna. Uspeh na izpitnih polah, ki kandidatu lahko prinese v skupno oceno pri izpitu do 75 odstotkov točk, torej tvori t.i. eksterni del ocene pri predmetu. Seminarsko nalogo ocenjuje samo mentor. Tako oblikovana interna ocena prispeva do 25 odstotkov k skupni oceni.

Rezultati in razprava

Vseh rezultatov empirične analize maturitetnega izpita iz psihologije na maturi v letih 1998 in 1999 ne bomo prikazovali. Podroben pregled metričnih analiz pri tem in pri vseh drugih predmetih je mogoče najti v maturitetnih letnih poročilih, ki jih Republiška maturitetna komisija objavlja vsako leto po opravljeni jesenski maturi (Grgurevič in

Tabela 4: Osnovni podatki o uspehu pri predmetu psihologija spomladi 1998 in spomladi 1999.

Podatki	1998	1999
število kandidatov	1122	1339
povprečno št. % točk	64,59	58,49
SD	14,97	14,21
povprečna ocena	3,14	3,09
SD	1,00	0,97
povprečje točk - izpitna pola 1	23,15	17,96
največ točk - izpitna pola 1	45	45
% točk – izpitna pola 1	51,44	39,91
povprečje točk - izpitna pola 2	30,41	28,59
največ točk - izpitn pola 2	45	45
% točk – izpitna pola 2	67,78	63,53
povprečje točk - seminarska naloga	24,54	24,36
največ točk – seminarska naloga	30	30
% točk – seminarska naloga	81,80	81,20
r z oceno pri predmetu v šoli	0,51	0,46

Slika 1: Porazdelitve rezultatov pri izpitu iz psihologije na maturi spomladi 1998. V zgornjem delu slike je prikazano skupno število točk pri pisnem delu izpita (IP1+IP2 98), v srednjem delu pri seminarski nalogi (SN 98) in v spodnjem delu skupno število točk na izpitu (SKUPAJ 98; največje možno število točk je 120); na vodoravni osi so prikazane surove točke.

dr., 1998; Bahovec in dr, 1999). Omejili se bomo na nekatere prikaze, ki jih v teh poročilih ni mogoče najti. Gre namreč za specifične analize, ki niso uvrščene v redne letne analize rezultatov posameznih izpitov, so pa zanimive, ker nudijo nekatere dodatne informacije o kakovosti izpitov in nakazujejo smer delovanja sestavljalcev izpitnih pol, ki naj privede do čim boljšega preverjanja in ocenjevanja znanja na maturi iz psihologije.

V obeh letih smo se omejili na spomladanski rok, saj je v tem roku pri predmetu psihologija sodelovalo več kot tisoč kandidatov, kar je dovolj veliko število, da analize rezultatov izpita vodijo do trdnih zaključkov. V tabeli 4 je prikazano število kandidatov na maturi, ki so kot enega izbirnih predmetov izbrali psihologijo spomladi 1998 in spomladi 1999, in povprečni uspeh v točkah in v odstotkih.

Ob tem, da je razpršitev rezultatov v obeh letih podobna in da se je matura 1998 izkazala kot lažja, sta zanimiva še zlasti dva podatka. Pri pisnem delu izpita je v obeh primerih prva izpitna pola izrazito težja (še posebej to velja za lansko maturo). Največje relativno število točk (ki se zaradi majhnega deleža v celotnem izpitu – le četrtno – resda ne izrazi močno) dobijo v povprečju dijaki za seminarsko nalogo, kar pomeni, da interna ocena v vsakem primeru “potisne” povprečni uspeh dijakov navzgor. Trend je jasno viden na slikah 1 in 2.

Prva izpitna pola se jo izkazala kot težja. Spomniti velja, da v tej poli kandidat izbere tri od štirih ponujenih vprašanj in nanja poskuša odgovoriti. Zanimivo je pogledati, katera vprašanja so kandidati najpogosteje izbirali. Tabela 5 prikazuje pogostost izbora in število točk, ki so jih kandidati v povprečju dosegli na teh vprašanjih v letu 1998 in 1999.

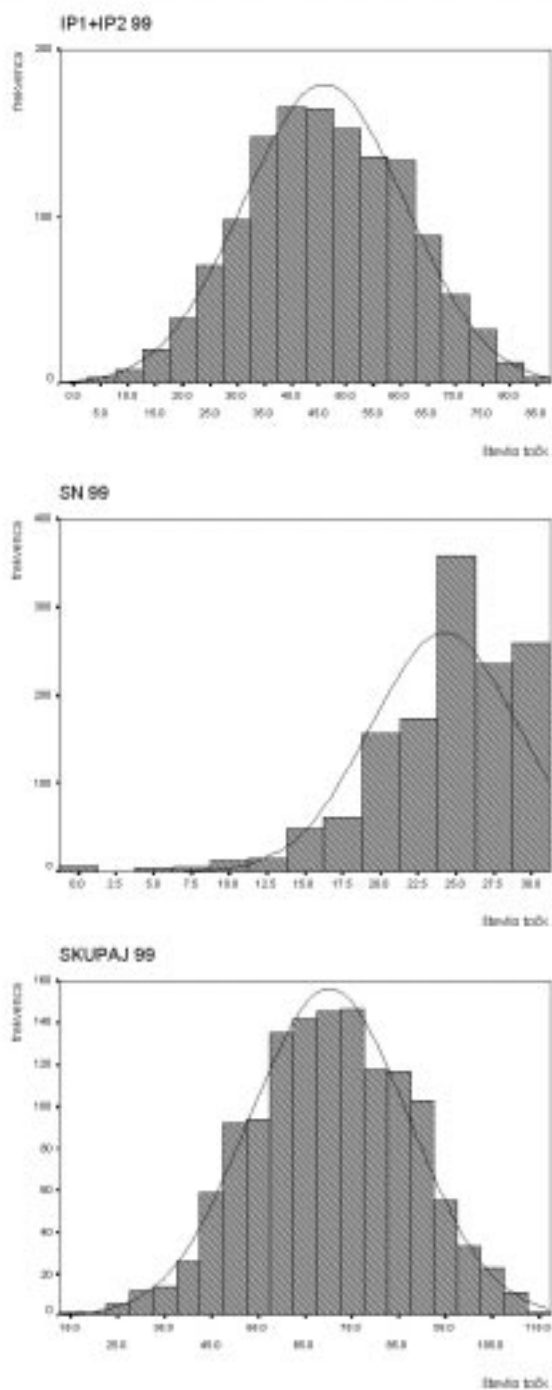
Za odgovore na tista vprašanja, ki so jih dijaki pogosteje izbirali, so v povprečju dobivali večje število točk. Leta 1998 je bilo najbolj mikavno vprašanje o psihodinamični (Freudovi) razlagi strukture in delovanja osebnosti, za njim vprašanje o intrinzični in ekstrinzični motivaciji, leta 1999 pa vprašanje o vrstah spomina in njihovem obsegu in trajanju ter o procesih shranjevanja in priklica informacij. Je mogoče nižji uspeh pri odgovarjanju na prvo izpitno polo v letu 1999 pripisati tudi za dijake težjim in hkrati manj atraktivnim vprašanjem?

Medsebojna povezanost posameznih delov izpita iz psihologije spomladi 1998

Tabela 5: Izbor nalog pri izpitni poli 1 pisnega dela maturitetnega izpita iz psihologije spomladi 1998 (N=1122) in spomladi 1999 (N=1339).

Vprašanja 1998*	N izbora	M točk	Vprašanja 1999	N izbora	M točk
1. Freudova razlaga strukture in delovanja osebnosti	1062	6,77	1. Kohlberg in stopnje moralnega razvoja	929	4,99
2. Miselni razvoj in razvojne stopnje po Piagetu	844	6,03	2. Spoznavanje in vloga spomina	1236	5,95
3. Temperament, telesna zgradba in osebnosti	906	7,52	3. Komponente stališč in dejavniki stališč	1134	5,44
4. Notranja in zunanja motivacija	971	6,99	4. Inteligentnost po Thurstonovi teoriji	1121	4,80

*Za natančno vsebino nalog glej tabelo 1.

Slika 2: Porazdelitve rezultatov pri izpitu iz psihologije na maturi spomladi 1999. V zgornjem delu slike je prikazano skupno število točk pri pisnem delu izpita (IP1+IP2 99), v srednjem delu pri seminarški nalogi (SN 99) in v spodnjem delu skupno število točk na izpitu (SKUPAJ 99; največje možno število točk je 120); na vodoravni osi so prikazane surove točke.

Tabela 6: Soodvisnost posameznih delov izpita iz psihologije na maturi spomladi 1998 in 1999.

	IP1	IP2	IP1+IP2	SN
IP1	-	.46	.91	.28
IP2	.58	-	.79	.25
IP1+IP2	.91	.86	-	.31
SN	.37	.35	.40	-

Opomba: zgornji trikotnik - pomlad 99; spodnji trikotnik: pomlad 98; IP1 – prva izpitna pola; IP2 – druga izpitna pola; SN – seminarska naloga; ničle so izpuščene.

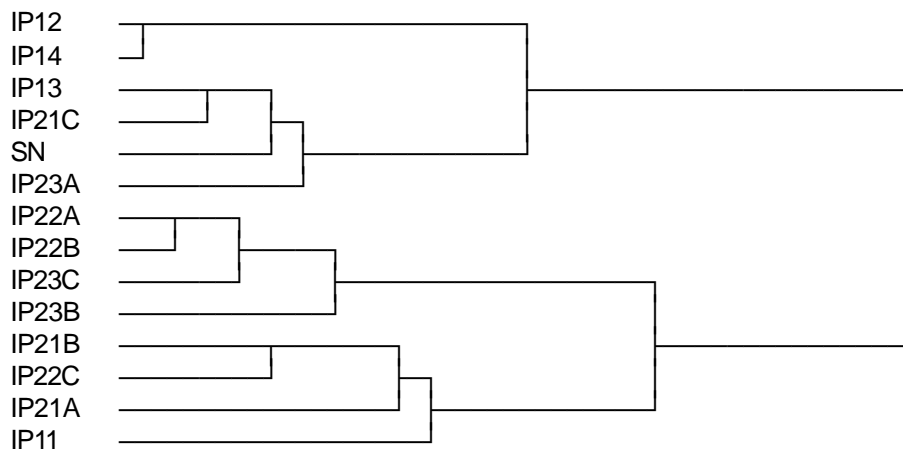
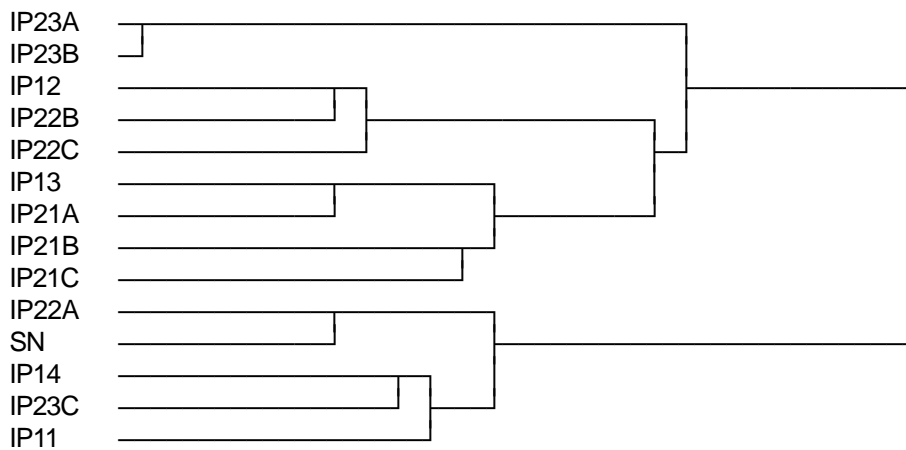
in 1999 je prikazana v tabeli 6. Korelacije pri izpitu leta 1999 so nižje kot tiste leta 1998. Pri obeh generacijah dijakov so korelacije po pričakovanju najnižje med obema izpitnima polama in seminarsko nalogo. Po eni strani je to zasluga velikosti in oblike razpršitve točk pri seminarski nalogi, po drugi strani pa je mogoče predpostaviti, da s seminarsko nalogo na maturitetnem izpitu vendarle “dosežemo” nekatere druge vrste ali ravni znanja, kot se jih uspemo dotakniti s preverjanjem preko izpitnih pol. Nizke korelacije torej niso nujno posledica slabega povezovanja vsebin in komponent znanja, ki jih preverjamo s seminarsko nalogo na eni in z izpitnimi polami na drugi strani, ampak prej dobrodošla razlika, ki govori o tem, da lahko vsebine preverjamo na različne načine. Ocenjevalna merila za seminarsko nalogo namreč ne upoštevajo le dijakove reprodukcije naučenega znanja, temveč tudi njegovo zmožnost priprave in načrtovanja psihološke raziskave, zbiranja in izbora podatkov in informacij ter njihove obravnave, zmožnost analize, interpretacije in ovrednotenja rezultatov in informacij, oblikovanja sklepov na podlagi dokazov in dejstev ter koherentnega in smiselnega predstavljanja izsledkov (Žagar in dr., 1998).

Korelacijska tabela med posameznimi izpitnimi nalogami in točkami, doseženimi pri seminarski nalogi pri predmetu psihologija na maturi spomladi 1998 in 1999 (tabela 7), kaže bolj specifično sliko odnosov med posameznimi temami na izpitu. Poglejmo korelacijo naloge iz druge izpitne pole spomladi 1999, ki smo jo kot primer navedli zgoraj (v izpitu je nastopala kot naloga 3). Korelacije posameznih vprašanj pri tej nalogi z oceno seminarske naloge so 0.14, 0.11 in 0.20. Leta 1998 je bila situacija zelo podobna. V povprečju se malo bolje godi nalogam v prvi izpitni poli, kadar jih primerjamo s seminarsko nalogo, vendar korelacija v nobenem primeru ne preseže količnika 0.29. Pri takšnih vrednostih medsebojnih povezav je seveda težko pričakovati, da bo

Tabela 7: Korelacije med posameznimi izpitnimi nalogami in točkami, doseženimi pri seminarski nalogi pri predmetu psihologija na maturi spomladi 1998 in 1999.

	IP11	IP12	IP13	IP14	IP21A	IP21B	IP21C	IP22A	IP22B	IP22C	IP23A	IP23B	IP23C
SN98	.28	.24	.24	.16	.18	.14	.21	.14	.22	.29	.10	.18	.22
SN99	.16	.20	.26	.23	.09	.09	.16	.13	.16	.09	.14	.11	.20

Opomba: IP11 – IP14: posamezna vprašanja v prvi izpitni poli; IP21A-IP21C, IP22A-IP22C in IP23A-IP23C: posamezna podvprašanja pri treh vprašanjih v drugi izpitni poli; SN98 in SN99: seminarska naloga pri maturi spomladi 1998 in spomladi 1999; ničle so izpuščene.

Slika 3. Drevesna struktura razvrstitve posameznih delov maturitetnega izpita iz psihologije - matura junij 1998 (zgoraj) in matura junij 1999 (spodaj); za opis posameznih oznak glej tabelo 7; podobnosti so v hierarhični aglomerativni clusterski analizi računane po algoritmu kvadrirane evklidske razdalje, združevanje enot v skupine pa po Wardovem algoritmu.

maturitetni izpit v celoti izkazal zelo obetavno zanesljivost, če jo bomo skušali izračunati kot notranjo skladnost.

In kakšne so medsebojne povezave med posameznimi vprašanji pri nalogah v prvi in drugi izpitni poli? Slika 3 prikazuje razvrstitev posameznih vprašanj v skupine glede na podobnost odgovarjanja dijakov na izpitu. Razvrstitev je izračunana s pomočjo hierarhične aglomerativne clusterske analize. Težko bi zaključili, da gre za kakšen zelo značilen vzorec povezovanja posameznih vprašanj v generaciji 1998 ali 1999, kar je mogoče pričakovati tudi zaradi nizkih povezav med samimi rezultati. Pri izpitu na maturi spomladi 1999 se kaže tendenca povezovanja nalog v drugi izpitni poli, nalogi iz prve izpitne pole IP12 in IP4 pa tvorita popolnoma samostojno skupino. Vprašamo se lahko, ali so dijaki podobno uspešno odgovarjali na nalogi s področja spomina (*“Spoznavanje in vloga spomina”*) in inteligentnosti (*“Inteligentnost po Thurstonovi teoriji”*). Nekaj podobnega bi morda lahko trdili za skupino IP14-IP23C-IP11 pri maturi spomladi 1998. Tu še eno homogeno skupino sestavljata vprašanji A in B pri nalogi 3 v drugi izpitni poli (IP23A-IP23B). Informacije o vsebinski in formalni analizi bodo morda koristile sestavljalcem bodočih izpitnih pol pri psihologiji.

Pogled na tabelo 8, v kateri so predstavljeni podatki o skladnosti med ocenjevalci odgovorov na naloge v prvi in drugi izpitni poli pri maturah spomladi 1998 in 1999, ni preveč vzpodbuden. Rekli smo že, da vsak odgovor na vsako nalogo v obeh izpitnih polah pregledata in ocenita zunanja izkušena ocenjevalca. Ocenjujeta po vnaprej dogovorjenih in natančno določenih pravilih ter navodilih. V petem odstavku 37. člena Pravilnika o maturi beremo: *“Pisne izdelke, pri katerih se oceni zunanjih ocenjevalcev razlikujeta za več kot eno petino največjega možnega števila točk, oceni še tretji ocenjevalec: Ocena tretjega ocenjevalca je dokončna.”* (Budin in dr., 1998, str. 67). Kadar se torej pri izpitni poli 1 ali pri izpitni poli 2 ocenjevalca razlikujeta za več kot 20 odstotkov točk, torej za več kot devet točk, tedaj nastopi tretji ocenjevalec.

Iz tabele 8 lahko razberemo, da je bila povprečna razlika med ocenjevalcema pri izpitni poli 1 leta 1998 11,25 odstotnih točk, leta 1999 pa 12,71 odstotnih točk. Pri izpitni poli 2 je bila povprečna razlika predlani 10,25 in lani 12,76. Lani je bilo torej ocenjevanje manj usklajeno kot predlani. Vendar je bolj zanimiv podatek, da je predlani največja razlika med nekima ocenjevalcema znašala 55 odstotnih točk, lani pa 62 pri izpitni poli 2 in kar 68 odstotnih točk pri izpitni poli 1. Opozoriti velja, da pri analiziranju skupnega števila točk v izpitni poli, le-to lahko zabriše nekatera večja neskladja med ocenjevalcema, do katerih morebiti pride pri posameznih nalogah znotraj neke izpitne pole. To bojazen potrjujejo podatki iz tabele 8, ki govorijo o razliki v prisojenih ocenah obeh ocenjevalcev na posamezni nalogi (oziroma na delu te naloge oziroma posameznem vprašanju) za isti *“izdelek”* dijaka. Pri posameznih vprašanjih v izpitni poli 1 (pri katerih je največja možna razlika med ocenjevalcema 15 točk, do česar pa ni prišlo v nobenem primeru) je pri maturi spomladi 1999 prihajalo do večjih odstopanj v dodeljenih relativnih točkah obeh ocenjevalcev, kot pa je videti iz povprečja izpitne

Tabela 8: Skladnost med ocenjevalci odgovorov na vprašanja v izpitni poli 1 in izpitni poli 2 pri predmetu psihologija na maturi spomladi 1998 (N=1132) in spomladi 1999 (N=1339).

št. parov s 100 % razliko	Matura 99		vprašanje (možno št. točk)	Matura 98		št. parov s 100 % razliko
	največja razlika (%)	povprečna razlika (%)		povprečna razlika (%)	največja razlika (%)	
0	86	19,90	IP11 (15)	13,79	73	0
0	93	16,15	IP12 (15)	15,11	86	0
0	80	14,96	IP13 (15)	16,24	86	0
0	68	12,71	IP1 (45)	11,25	55	0
39	100	11,60	IP21A (3)	14,69	100	17
33	100	29,57	IP21B (5)	19,18	100	46
19	100	23,98	IP21C (7)	16,10	100	7
29	100	10,53	IP22A (3)	11,80	100	14
43	100	22,36	IP22B (5)	07,33	100	10
19	100	24,01	IP22C (7)	20,28	100	9
33	100	11,94	IP23A (3)	09,45	100	61
47	100	14,83	IP23B (5)	15,75	100	21
6	100	17,81	IP23C (7)	19,73	100	12
0	62	12,76	IP2 (45)	10,25	55	0

Opomba: IP11 – IP13: vrstni red posameznih vprašanj v prvi izpitni poli; IP21A-IP21C, IP22A-IP22C in IP23A-IP23C: posamezna podvprašanja pri treh vprašanjih v drugi izpitni poli.

pole (pri prvi nalogi v povprečju (!) skoraj 20 odstotnih točk). Pri drugi izpitni poli, pri kateri za vsak odgovor ocenjevalec dodeli manj točk (pri nekaterih vprašanjih tri, pri nekaterih pet in pri drugih sedem točk), so v odstotnih točkah izražene razlike precej večje. Tudi tu velja, da se ob pregledu izpitne pole morebitne razlike med ocenjevalcema v celoti zabrišejo (čeprav lahko po drugi strani zaključimo, da je takšna ocena bolj "zanesljiva", saj temelji na večjem številu točk). Če pa vzamemo pod drobnogled posamezne naloge, izračunamo mnogo večje relativne razlike, a tudi zato, ker je razpon točk manjši. Stolpca dva in šest v tabeli povesta, da je bilo med dvakrat ocenjevanimi izpitnimi polami najti tudi stodontno neskladje med ocenjevalcema pri odgovoru na posamezno vprašanje, prvi in zadnji stolpec pa povesta, koliko je bilo takšnih primerov pri več kot tisoč dvojnimi ocenjevanji v vsakem od obeh let. Videti je, da je bilo lansko ocenjevanje manj skladno kot predlansko. Pri vprašanjih, ki prinesejo tri točke, je lažje razumeti popolno neuskkljenost med ocenjevalcema; teh je tudi največ. Skrbi pa stodontna razlika med ocenjevalci pri odgovorih na tretje vprašanje pri vsaki od treh nalog v drugi izpitni poli, saj gre v tem primeru za razliko sedmih točk; resda je teh razlik po številu najmanj. Omeniti velja, da prikazane razlike niso neposredno škodovale maturantom, saj je v takih primerih vedno nastopil tretji ocenjevalec. Lahko pa si je predstavljati, kolikokrat je v dvojno ocenjevanje moral poseči tretji ocenjevalec. Poleg

tega je težko zagotoviti, da je tretji ocenjevalec, ki naj bi bil sicer najbolj izkušen in kompetenten ocenjevalec in katerega ocena je dokončna, ocenil izdelek dijaka res pravično in pravilno, zlasti če je ocenjeval po enako natančnih pravilih točkovanja in ocenjevanja kot prva dva ocenjevalca. Ali bi sam potreboval supervizijsko oceno četrtega ocenjevalca in ta petega?

Leta 1999 so bili ocenjevalci pri spomladanski maturi izrazito neusklajeni pri ocenjevanju istih odgovorov dijakov kot leta 1998. Razloge za to lahko iščemo v specifičnosti zastavljenih nalog pri tem izpitu (ki niso dovoljevale kategoričnih in natančnih odgovorov in so bile morda za dijake z vidika odgovarjanja in za ocenjevalce z vidika vrednotenja prezahtevne), v premalo natančno sestavljenem in moderiranem točkovniku, v preslabo izvežbanih in premalo usklajenih ocenjevalcih ali kar v kombinaciji vsega naštetega in zraven še česa. Prikazane analize nakazujejo nekaj možnih odgovorov na ta vprašanja.

Zaključek

Maturitetni izpit iz psihologije si predvsem v dobro dijakov in zaradi mirne vesti psihologov zasluži, da bi bil – ob zadostitvi kriterijema veljavnosti in zanesljivosti – natančnejši in pravičnejši merski instrument. Kako to doseči? Morda bi morale biti vsako vprašanje v izpitni poli bolj natančno zastavljeno; vsekakor bi bilo koristno imeti na razpolago bolj natančen točkovnik in navodila za ocenjevanje za posamezne dele nalog; prav tako bi morali več skrbi, časa in energije posvetiti izobraževanju in “treniranju” ocenjevalcev, da bi bili kar najmanjkrat v dilemi, kaj in kako morajo ocenjevati, če hočejo biti še bolj pravični. Pojdimo po vrsti:

- V izpitne pole bi kazalo uvrščati tudi bolj strukturirane naloge, vsaj v enem delu izpita. Točkovniki za kompleksne naloge so morda premalo natančni in razdelani glede na različne ravni zahtevnosti odgovorov kandidatov.
- Dober točkovnik, ki ga je mogoče kasneje s temeljito moderacijo še izboljšati, mora nastajati hkrati z natančno in strokovno sestavo samih izpitnih nalog; tak način dela se že izvaja v Predmetni maturitetni komisiji za psihologijo; avtorji nalog morajo že od samega začetka gradnje nalog, ko razmišljajo o vrsti naloge ter o vsebini in taksonomski ravni, ki jo skuša naloga izmeriti, razmišljati tudi o možnih pravilnih odgovorih ter o točkovanju, številu točk in ocenjevanju take posamezne naloge. Avtor naloge navadno sodeluje ne le pri določanju točk, ampak tudi pri moderiranju.
- Za moderacijo točkovnika po opravljenih izpitih in pred točkovanjem ter ocenjevanjem bi morali ocenjevalci imeti na voljo več časa; pri tem ocenjevalci potrebujejo dovolj veliko število pregledanih izpitnih pol oziroma nalog, iz katerih morejo predpostaviti različne načine in variante odgovarjanja kandidatov in se s točkovnikom nanje ustrezno pripraviti.

- Izobraževalni proces ocenjevalcev bi moral potekati še bolj temeljito, kontinuirano, intenzivno in povezano; hierarhija med ocenjevalci bi morala biti jasna in trdna, mlajši in manj izkušeni ocenjevalci bi morali imeti supervizorje oziroma mentorje, ki bi jih spremljali in jim svetovali tako v času priučevanja k načinom točkovanja in ocenjevanja ter tudi potem, ko že nastopajo v vlogi ocenjevalcev. V ocenjevalnem procesu pri maturi bi se morali opreti na zanesljive ocenjevalce ter počasi graditi stalne ekipe usposobljenih ocenjevalcev, ki bi sčasoma postali mentorji, supervizorji, inštruktorji in nadzorniki mlajšim in manj izkušenim zunanjim ocenjevalcem.
- Računati bi morali s tem, da so napake v točkovanju lahko posledica t.i. “človeškega faktorja”, kamor bi lahko uvrstili preutrujenost, preveč ocenjenih izpitnih pol v prekratnem času, premalo časa za moderacijo točkovnika, prekratko obdobje privajanja načelom, pravilom in standardom točkovanja in ocenjevanja, odpor do nekaterih načinov točkovanja in še marsikaj. Morda gre pri katerem od ocenjevalcev tudi za načelno nestrinjanje z načinom “kreditiranja” posameznih odgovorov na posamezna vprašanja (tak primer je bilo pri eni preteklih matur pri predmetu psihologija mogoče zaslediti). Ocenjevalci bi morali imeti več časa za zunanje ocenjevanje izpitnih pol, če želimo, da bo to ocenjevanje res temeljito in brez spodrseljajev.
- Za posamezne predmete in posamezne vsebine je mnogo lažje določiti, kaj je pravilni odgovor, kot za druge, zlasti če primerjamo nekatere naravoslovne predmete z družboslovnimi in z maternim jezikom s književnostjo, kar seveda tudi vpliva na razlike v kakovosti ocenjevanja, izraženo v metričnih indeksih. Eno od načel ocenjevanja odgovorov pri maturitetnem izpitu iz filozofije se npr. glasi: “pravilen je vsak odgovor, če ga je kandidat le znal ustrezno utemeljiti...”.
- Resnici na ljubo je treba reči, da izpitne pole pri različnih predmetih vsebujejo različne vrste nalog in so v celoti strukturirane različno, zato bi bilo potrebno nekatere metrične kazalce, zlasti indekse zanesljivosti in objektivnosti (pa tudi občutljivosti), s tega vidika relativizirati, ko primerjamo kakovost merskih instrumentov – preizkusov znanja pri različnih maturitetnih predmetih. Izpit znanja iz psihologije je v tem kontekstu precej specifičen.

V prispevku se nismo posebej osredotočali na ocenjevanje seminarskih nalog. Videli smo, da ocene pri seminarskih nalogah vedno izboljšajo skupno končno oceno pri predmetu psihologija. Ocena pri seminarski nalogi je interna, kar pomeni, da učitelj ocenjuje celoten proces izdelave naloge, ne le produkt. Ta proces je skorajda nemogoče zunanje ocenjevati in nimamo vpogleda v “pravičnost” ocenjevanja. Zanimivo pa bi bilo videti, kako bi celoten proces nastajanja seminarske naloge ocenjevala dva učitelja, ki bi ves čas delala z dijakom in ga, neodvisno drug od drugega, spremljala.

Predstavljeni podatki opozarjajo na to, kolikšna je objektivnost ocenjevanja različnih ocenjevalcev, če so v preveliki meri prepuščeni sami sebi. Ob tem pa se je

pošteno vprašati, kaj se dogaja pri preverjanju in ocenjevanju znanja pri predmetu v učilnici. Zunanje ocenjevanje je v primerjavi z notranjim učiteljevim ocenjevanjem z vidika objektivnosti in pravičnosti prav gotovo prednost, vendar le, če je dovolj natančno (Bucik, 1997a; Bucik, 2000). Vsebina in struktura izpita je pri različno strukturiranih predmetih različna in je nemogoče linearno primerjati dosežke na enem maturitetnem izpitu z dosežki na drugem. Pa vendar se je potrebno zlasti z vidika pravičnosti do kandidatov truditi za čimbolj primerljivo preverjanje in ocenjevanje znanja na izpitih ob koncu srednješolskega izobraževanja, še posebej zato, ker to ocenjevanje hkrati omogoča in določa maturantom nadaljnjo študijsko pot.

Zahvala: Avtor se zahvaljuje Državnemu izpitnemu centru za odobritev objave nekaterih izpitnih vprašanj iz izpitnih pol za predmet psihologija na maturi v letih 1998 in 1999 in za uporabo rezultatov mature, posebej pa mag. Matjažu Uranku za posredovanje baz nekaterih ključnih surovih podatkov, brez katerih ta analiza ne bi bila mogoča; hvaležen je tudi dvema anonimnima recenzentoma, ki sta prispevala tehtne pripombe na besedilo v prvi verziji prispevka.

Literatura

- Bahovec, I., Benulič, S., Brešar, F., Bucik, V., Budin, J., Drole, R., Gabršček, S., Gams, A., Grgurevič, J., M., Lorenčič, I., Pivk, V., Potrata, M., Slivar, B. in Urank, M. (uredil F. Brešar) (1998). *Notranje vrednotenje mature 1995-1997: poročilo [The internal evaluation of Matura 1995-1997: final report]*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Bahovec, I., Benulič, S., Bucik, V., Budin, J., Domanjko, D., Drole, R., Jurič, M., Kališnik, M., Kralj, A., Papič, A., Rabioga Zužič, B., A., Slivar, B., Starc, S. in Urank, M. (uredili S. Benulič in A. Papič) (1999). *Maturitetno letno poročilo - matura 1999 [Matura annual report 1999]*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Bucik, V. (1997a). Notranje in zunanje preverjanje in ocenjevanje v osnovni šoli [Internal and external examination and assessment in a primary school]. *Sodobna pedagogika*, 48 (3-4), 177-184.
- Bucik, V. (1997b). *Osnove psihološkega testiranja [Essentials of psychological testing]*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
- Bucik, V. (1998). Kaj pa glavno, uspeh? Matura, kdo bo tebe ljubil (3) [Topis in Matura examination: What about the achievement?]. *Delo, priloga Šolstvo*, 28. december.
- Bucik, V. (1999). Ocenjevanje pri nivojskem pouku – nekatera odprta vprašanja [Assessment of the setting model of instruction: Some open issues]. *Psihološka obzorja*, 8 (4), 65-76.
- Bucik, V. (2000). Zunanji preizkusi znanja, sestavljeni in uporabljeni po standardnih postopkih [The use of external standard final examinations]. *Vzgoja in izobraževanje*, 31 (2-3), 23-26.
- Budin, J., Bahovec, I., Bucik, V., Gabršček, S., Kmecl, M. (uredila I. Bahovec) (1999). *Maturitetni izpitni katalog za maturo leta 2001 [Matura examination catalogue 2001]*. Ljubljana: Državni izpitni center.

- Budin, J., Hribar, M., Bahovec, I., Benulič, S., Bucik, V., Gabršček, S., Gams, T., Kmecl, M., Lorenčič, I., Trček, A., Papič, A. in Ribarič, M. (uredila I. Bahovec) (1998). *Maturitetni izpitni katalog za maturo leta 2000 [Matura examination catalogue 2000]*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Gabršček, S. in Bethell, G. (1996). *Matura examinations in Slovenia: Case study of the introduction of an external examinations system for schools*. Ljubljana: National Examinations Centre.
- Grgurevič, J., Budin, J., Bahovec, I., Starc, S., Uršič, M., Papič, A., Domanjko, D., Kovačič, A., Jurič, M., Rabięga Zužič, B., Slivar, B., Kališnik, M., Drole, R., Bucik, V., Urank, M. in Kralj, A. (uredila J. Grgurevič in A. Papič) (1998). *Maturitetno letno poročilo - matura 1998 [Matura annual report 1998]*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Kališnik, M. in Bucik, V. (1999a). Kako Britanci, kako Slovenci. *Matura, kdo bo tebe ljubil* (5) [Topis in Matura examination: The comparison of British and Slovene final examination]. *Delo, priloga Šolstvo*, 22. februar.
- Kališnik, M. in Bucik, V. (1999b). Ocene: pravične, smotrne? *Matura, kdo bo tebe ljubil* (7) [Topis in Matura examination: Fairness and properness of grading]. *Delo, priloga Šolstvo*, 26. april.
- Košir, M., Musek, J., Peklaj, C., Popit, T., Žagar, D. in Skarza Žerovnik, M. (1997). *Psihologija: predmetni izpitni katalog za maturo 1999 [Psychology: Subject examination catalogue 1999]*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Marentič Požarnik, B. (1999). Psihologija in prenova šolskega sistema – prispevek psihologije k dvigu kakovosti učenja in poučevanja [Psychology and the reform of the educational system: How to enhance the quality of learning and teaching]. *Psihološka obzorja*, 8 (4), 55-63.
- Predmetna kurikularna komisija za psihologijo (1998). *Učni načrt za psihologijo: gimnazijski program [Psychology: The gymnasium curriculum]*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Sagadin, J. (1993). *Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja [Topics in the research methodology in education]*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Šolska zakonodaja I (1996) [School legislation]. *Zakon o gimnazijah [Secondary school act]*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Zakon o visokem šolstvu [Higher education act] (1993). Uradni list RS, št. 67/93.
- Žagar, D., Skarza Žerovnik, M., Peklaj, C., Bakračević, K., Kranjc, T. in Tacol, A. (1998). *Psihologija: predmetni izpitni katalog za maturo 2000 [Psychology: Subject examination catalogue 2000]*. Ljubljana: Državni izpitni center.